

Habilitation Thesis Reviewer's Report

Masaryk University

Faculty

Procedure field

Applicant

Applicant's home unit, institution

Habilitation thesis

Reviewer

Reviewer's home unit, institution

Faculty of Social Studies

General Psychology

Mgr. Stanislav Ježek, Ph.D.

Faculty of Social Studies, Masaryk University

Modelování heterogenity v růstových modelech

Ivan Žežula, doc. RNDr. CSc.

Faculty of Science, P.J.Šafárik University, Košice, SR

Předložená habilitační práce se skládá ze čtyř částí a sumarizujících Závěrů. Vzhledem k mé specializaci, již je matematická statistika, se budu vyjadřovat především k matematické, tj. modelové části práce.

V úvodu a první části práce jsou popsány matematické modely latentních proměnných používané v současném psychologickém výzkumu. Celá práce je zaměřená na model růstových směsí a příbuzné modely. Na to navazující druhá část práce je věnována obecným zásadám postupu tvorby modelu růstových křivek v psychologickém výzkumu. Je vidět, že autor se velmi dobře orientuje v problematice těchto modelů, jak jejich matematického rámce a různých omezení vyplývajících z jejich předpokladů, tak i způsobu jejich aplikace a interpretace výsledků. Této obecné části práce bych vytkl především omezenou pozornost věnovanou nelineárním modelům růstu, které mají z hlediska aplikací mnoho zajímavých vlastností. Týká se to zejména logistického modelu, který je posléze v práci bez bližšího popisu opakovaně využíván. V této souvislosti bych doporučil autorově pozornosti článek N. Umbach, K. Naumann, H. Brandt, A. Kelava (2017): Fitting Nonlinear Structural Equation Models in R with Package `nlsem`, *Journal of Statistical Software* 77 (7), 1-20. Využití alternativního software by mohlo mj. pomoci lépe porozumět problémům s konvergencí v některých dále rozebíraných konkrétních modelech.

Třetí a čtvrtá část práce jsou popisem analýzy konkrétních dat, a to v třetí části z výzkumu rizikového chování v adolescenci a ve čtvrté části z výzkumu míry prožívané autonomie v rané dospělosti. Tyto části jsou výbornou metodologickou školou používání popsaných metod v psychologickém výzkumu a lze jim vytknout jen málo. Autor není pouhým opakovatelem standardních postupů, ale precizně uvažujícím výzkumníkem, který umí dobře zvážit vhodnost modelu v konkrétní situaci, jeho klady i zápory. V tomto autor zřetelně převyšuje drtivou většinu výzkumníků této problematiky ve střeoevropském prostoru. Co mi zde chybělo nejvíce, byl lepší rozbor případů s problematickou konvergencí. Dle Přílohy 1 bylo využíváno zejména opakovaných startů s náhodnými počátečními hodnotami. Využívání základního nastavení softwaru nemusí být v případě problematické konvergence šťastné ani při mnoha opakovaných startech, zvláště když je počet parametrů velký – vhodná heuristika může v takových případech nejen nalézt přijatelné řešení, ale i výrazně zkrátit čas řešení.

V části Závěry autor shrnuje zkušenosti získané z předchozích analýz a hodnotí použité metody i z širšího filozofického hlediska. S jeho závěry se v naprosté většině ztotožňuji. Jen

k hodnocení reprezentativnosti vzorku bych chtěl podotknout, že není nutné hned lámat hůl nad vzorkem, který není reprezentativní z hlediska původně cílené populace (např. celonárodní). Může být totiž reprezentativní pro nějakou její subpopulaci, což v konečném důsledku neznehodnotí výsledky, jen omezí množství subjektů, pro něž jsou získané závěry relevantní.

Několik drobnějších chybiček či doporučení k vylepšení do budoucna:

- Autor často nerozlišuje mezi věrohodností a jejím logaritmem.
- Vyhnout se směšování angličtiny a češtiny, např. „mixture modely“, „second-order GMM modely“, „likelihoodová funkce“.
- Veličina E definovaná Asparuchovem a Muthénem není entropie, nýbrž doplněk normované entropie do jedničky. Je to tedy míra uspořádanosti založená na entropii. Chtělo by to tedy nějaký alternativní název, např. doplňková entropie.
- Pohlaví není v logistické regresi spojitým prediktorem. Také není pravda, že by logistická regrese nepřipouštěla kategoriální prediktory, pouze je transformuje na množinu dichotomických prediktorů, což má dobrý důvod v možné nerovnoměrnosti efektů jednotlivých kategorií. Logistická regrese pracuje stejně dobře se spojitými jako kategoriálními prediktory, liší se pouze interpretací příslušných koeficientů.
- Bylo by dobré lépe doložit, že „rozložení proměnné autonomie je zjevně zleva zešíkmené“ a ukázat, že efekt použité transformace je dostačující.
- Obrázek IV.7 názorně ukazuje, jak použití kvadratické funkce pro predikci výrazně zvyšuje celkový rozptyl – mnohé individuální dráhy se dostávají mimo rozumný rozsah. Lepší by bylo použít nelineární růstovou funkci splňující daná omezení.

Otázky oponenta k obhajobě habilitační práce:

- Autor popisuje v obecné rovině problémy s lokálními řešeními věrohodnostních rovnic při různé volbě startovacích hodnot parametrů. Zkoumal tento problém i při konkrétních studiích v částech III. a IV., zejména tam, kde narážel na problémy s konvergencí? Zkoušel nějakým způsobem měnit nastavení startovacích hodnot u modelů s pomalou či problematickou konvergencí?
- Uměl by si autor představit nějakou heuristickou strategii navrhování startovacích hodnot u série modelů s rostoucím počtem tříd?

Závěr

Habilitační práce Stanislava Ježka “**Modelování heterogenity v růstových modelech**” je dílem výjimečné kvality a *splňuje* veškeré nároky kladené na habilitační práce v oblasti Obecné psychologie.

V Košicích 28.1.2019

.....
podpis